

**TANA A'ZOLARI NOMLARI BILAN BOG'LIQ
FRAZEOLOGIZMLARNING NEMIS TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA
QILINISHIDAGI MUAMMOLARI**

Akbaraliyeva Afsona Axrorbek qizi

Filologiya va tillarni o'qitish (nemis tili)

24-01-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: **Bozorova Gulmira**
Maxamadaliyevna

Andijon davlat chet tillar instituti
Roman –german va slavyan tillari
fakulteti Nemis tili nazariyasi va
amaliyoti kafedrasida o'qituvchisi

A N N O T A T S I Y A: Maqola nemis tilidagi frazeologizmlarga bag'ishlangan bo'lib, unda tana a'zolari nomlari bilan bog'liq bo'lgan nemis tilidagi frazeologizmlar va ularni o'zbek tiliga tarjima qilishdagi muammolar va qanday farqlar bo'lishi xususida so'z boradi

Kalit so'zlar: ta'na a'zolari bilan bog'liq so'zlar, frazeologiya, frazeologizm, tarjima muammolari, tarjima yo'llari, ekvivalent

А Н Н О Т А Ц И Я: Статья посвящена немецкой фразеологии, в ней говорится о немецкой фразеологии, связанной с названиями членов тела, а также проблемах и различиях их перевода на узбекский язык.

Ключевые слова: слова, относящиеся к частям речи, фразеология, фразеологизм, проблемы перевода, способы перевода, эквивалент

ANNOTATSIIYA: The article is devoted to German phraseology, it talks about the German phraseology related to the names of the members of the body and the problems and differences in their translation into Uzbek.

Key words: words related to parts of speech, phraseology, phraseologies, translation problems, translation methods, equivalent

Frazeologizm - ikki yoki undan ortiq soʻzdan tashkil topgan, maʼnoviy jihatdan oʻzaro bogʻliq boʻlgan soʻz birikmasi yoki gapga teng keladigan yaxlitligicha koʻchma maʼnoda qoʻllanadigan va boʻlinmaydigan barqaror (turgʻun) birikmalarning umumiy nomi va ular koʻpincha maʼlum bir kontekstda ishlatiladi. Bundan tashqari nemis tilida ham frazeologizmlar mavjud boʻlib, ular turli vaziyatlarda qoʻllanadi. Frazeologiyaga turgʻun birikmalardan tashqari maqol, matal, aforizm ham mansub deb qaraladi.

Shunday qilib, nemis tilidagi frazeologizmlarni oʻzbek tilidagi frazeologizmlar bilan taqqoslaymiz va ularni tarjima qilishdagi muammolarini koʻrib chiqamiz:

“Jemandem auf die Füße treten” - agar bu frazeologizm oʻz manosi boʻyicha tarjima qilinsa, kimningdir oyoqlarini bosish deyiladi. Aslida esa bu ibora, “Kimnidir xafa qilish, ranjitish,” maʼnosida qoʻllaniladi.

Oʻzbek tilidagi oʻxshash soʻz birikmasi, “oyoq osti qilmoq, koʻngliga ozor bermoq” (yaʼni hurmatsizlik qilmoq, eʼtiborsiz qoldirmoq). Misol uchun, „Uning gaplarini oyoq osti qilmang!“

„Auf eigenen Füßen stehen“ – soʻzma-soʻz tarjimada □o□z oyogʻida turmoq“ shaklida tarjima qilinadi. Aslida esa □mustaqil boʻlmoq“ yaʼni „oʻzi pul topib, oyoqqa turmoq“ maʼnolarini anglatadi.

"Ein Auge zudrücken" □ "Kimningdir xatosiga koʻz yumish." Ushbu usulda frazeologik uslubiy boʻyoqni saqlash qiyin. Toʻliq mos frazeologik shaklni yaratish: Agar nemis tilidagi frazeologizm oʻzbek madaniyatiga yot boʻlsa, u holda tarjimon mos keluvchi yangi iborani yaratishi mumkin.

„Mit dem Kopf durch die Wand gehen" - soʻzma-soʻz tarjimasi “ bosh bilan devor orqali oʻtmoq”. Frazologik maʼnosi „imkoni boʻlmagan narsani qilishni hohlamoq“

„Die Nase voll haben " – burni toʻlib qolmoq, yaʼni biror narsadan toliqmoq yoki charchamoq.

Oʻzbek tilidagi ekvivalenti „Joniga tegmoqʻʻ, „sabr kosasi toʻlmoqʻʻ.

„Auf großem Fuß leben“ - katta oyoqda yashamoq, yaʼni hashamatli hayot kechirmoq

„Etwas auf die leichte Schulter nehmenʻʻ - Biror narsani jiddiy qabul qilmaslikʻʻ

Oʻzbek tilidagi ekvivalenti:“ Koʻz yumib qoʻymoqʻʻ, „yuzaki qaramoq“.

Shu kabi juda ham koʻp frazeologizmlar bor va bu frazeologizmlarni soʻzma soʻz tarjima qilib boʻlmaydi. Negaki bunda maʼnosi chiqmaydi, va oʻquvchi uchun ham tushunarsiz boʻladi. Shuning uchun ibora shaklida tarjima qilish maqsadga muvofiq boʻladi. Nemis tilidagi frazeologizmlarning oʻzbek tiliga tarjima qilinishidagi muammolar koʻp jihatdan frazeologik birliklarning milliy-madaniy oʻziga xosligi va til tuzilmasidagi farqlarga bogʻliq. Ayniqsa, tana aʼzolari bilan bogʻliq frazeologizmlarni tarjima qilishda bir qancha qiyinchiliklar mavjud. Quyida ushbu muammolar va sabablarini koʻrib chiqamiz:

- Madaniy va mantiqiy tafovutlar:

Har bir til oʻz madaniyati va tarixiga asoslangan frazeologizmlarni ishlab chiqadi. Masalan, nemis tilidagi "Die Ohren spitzen" (quloqlarni dikkaytirmoq) frazeologizmi "diqqat bilan eshitmoq" degan maʼnoni anglatadi. Oʻzbek tilida bu tarzda "quloqlari ding boʻlmoq" iborasi ishlatilmasa ham, "diqqat bilan eshitmoq" tarzida maʼnosini qaytarish mumkin. Lekin baʼzida bu kabi iboralarni toʻgʻri tarjima qilish qiyin boʻlishi mumkin, chunki ular boshqa til va madaniyatda nomaʼlum yoki notanish boʻlishi mumkin.

- To'g'ri ekvivalent yo'qligi:

Ba'zi nemis frazeologik birliklarining o'zbek tilida aniq ekvivalentlari yo'q. Masalan, "die Zähne zusammenbeißen" (tishlarni qattiq tishlab olish) frazeologizmi "qiyinchiliklarga chidamoq" yoki "sabrlilik ko'rsatmoq" ma'nosini anglatadi. Bu o'zbek tilida bunday obrazli ibora sifatida ishlatilmaydi, lekin mazmun jihatidan yaqinroq ekvivalent tanlash orqali ma'no bera olish mumkin. Masalan "tishini-tishiga qo'ymoq".

- Ko'chma va bevosita ma'no tafovuti:

Frazeologizmlar ko'pincha ko'chma ma'noda ishlatiladi va bu ularning tarjimasini qiyinlashtiradi. Masalan, "jemandem die kalte Schulter zeigen" (biror kishiga sovuq yelka ko'rsatmoq) frazeologizmi o'zbek tiliga bevosita tarjima qilinganda tushunarsiz bo'lib qoladi. Uning ma'nosi aslida "biror kishiga sovuqqonlik bilan munosabatda bo'lmoq" bo'lib, buni mazmunini anglatadigan yaqin ibora orqali berish talab qilinadi.

- Semantik farqlar:

Bir xil obrazli iboralar turli tillarda boshqa ma'nolarni berishi mumkin. Masalan, nemis tilidagi "das Herz auf der Zunge tragen" (yuragini tiliga olib chiqmoq) iborasi, o'zbek tilidagi "ochiqko'ngil bo'lmoq" degan ma'noni beradi. Lekin to'g'ridan-to'g'ri tarjimada bu iboraning ma'nosi yo'qolib ketadi, bu esa tarjima jarayonini murakkablashtiradi.

- Qo'shimcha ma'nolar yoki so'z o'yinlari:

Nemis tilidagi frazeologizmlar ko'pincha so'z o'yinlari bilan boyitilgan bo'ladi, va bunday o'yinlarni boshqa tilga tarjima qilish qiyin kechadi. Masalan, "jemandem auf den Zahn fühlen" iborasi aslida "biror kishidan chuqurroq ma'lumot olmoq" degan ma'noni anglatadi. Bu iborani tarjima qilishda ma'nosi yo'qolmasligi uchun mazmunini saqlab qoladigan tarjima tanlash kerak.

Lekin tillarda shakl va ma'no jihatdan bir xil bo'lgan maqol, matal va iboralar ham juda ko'p uchraydi. Masalan: o'zbek tilida faol qo'llaniladigan "Butun vujudi quloqqa aylanmoq" idiomasi nemis tilidagi ayni muqobil varianti mavjud, "ganz Ohr sein".

Den Kopf hochtragen - stolz sein - faxrlanmoq. O'zbek tilida faol qo'llaniladigan "Boshini baland ko'tarmoq" muqobil variant mavjud.

Nemis tilidagi tana a'zolari bilan bog'liq frazeologizmlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda asosiy muammo — ikki tilning frazeologik birliklari va madaniyati o'rtasidagi tafovutlarda. Tarjimonlar bu jarayonda iboralarning semantik va madaniy ma'nolarini chuqur tushunib, ularni mos ekvivalentlar bilan ifodalashi kerak. To'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish o'rniga, kontekst va mazmunni hisobga olgan holda frazeologik birliklarning tarjimasini moslashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gritti, A. (2015). Frazeologizm va uning tarjimasi: Nemis idiomalariga oid tadqiqot. Berlin: Springer.
2. Bulgakov, V. (2019). Nemis va o'zbek tilidagi idiomalar tarjimasidagi muammolar. Toshkent: Samarqand Publishing.
3. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Heidelberg, Quelle&Meyer, 1992.
4. Ma'rufov Z.M. O'zbek tilining izohli lug'ati. Toshkent, 1981.
5. Imyaminova Sh.S. Nemis tili frazeologiyasi. Toshkent, Mumtoz so'z, 2011.
6. Umarxo'jayev M., Nazarov K. Nemischa-ruscha-o'zbekcha frazeologik lug'at. Toshkent, O'qituvchi, 1994.

- 7.Urunbayevna I. O. DUNYOVIY FANLARGA OID BO 'LGAN TERMINLARNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – T. 21. – №. 1. – C. 35-37.
- 8.Urunbayevna I. O. NEMIS VA O 'ZBEK TILLARI TARJIMASHUNOSLIGIDAGI HAMOHANGLIK //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – T. 20. – №. 3. – C. 7-10.2.
- 9.Beyer H. Sprichwörter und sprichwortliche Ausdrücke aus deutschen Sammlungen vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart. Leipzig. VEB Institut 1987 4. Hojiyev A. Tilhsunoslik terminlarining izohli lug'ati.- Toshkent. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002
10. Imyaminova Sh. S. Nemis tili frazeologiyasi. -T: Mumtoz so'z, 2011
11. AO Burkhanovich COMMON ZOONYMS AND THEIR LEXICALSEMANTIC CHARACTERISTICS (EXAMPLE OF UZBEKI AND GERMAN LANGUAGES). *International Multidisciplinary Journal for Research and Development*, 2023/11/2
12. Mukhammadaliyeva, B. G. (2023). THEORETICAL VIEWS ON PROVERB IN GERMAN AND UZBEK. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(4).
13. Isamutdinova, Durdona. "COMPARISONS AS REFLECTIONS OF HUMAN CULTURE AND THOUGHT." *Innovations in Technology and Science Education* 3.20 (2024): 194-198
- 14.Maxamadaliyeva, B. G. (2024). VATANGA OID MAQOLLARNING NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA LEKSIK-KOLLEGIK VA QIYOSIY TAHLILI. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(1), 191-195.

15. Maxamadaliyevna, Bozorova Gulmira. "NEMIS VA O 'ZBEK TILLARIDAGI MAQOL VA MATALLARINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILIGA DOIR." *PEDAGOG* 7.9 (2024): 127-130.
16. Абдулазизова, С. М., & Мадрахимова, З. Ф. (2024). ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(3), 94-96.
17. Мадрахимова, З. Ф. (2023). СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(1), 94-97.
18. Мадрахимова, З. Ф. (2024). Литературные Загадки В Детской Поэзии: Описание, История Создания. *Journal of Innovation in Education and Social Research*, 2(1), 166-171.
19. Isamutdinova, D. (2024, October). MILLIY TARIX VA MADANIYATNI AKS ETTIRUVCHISI SIFATIDA O'XSHATISHLAR. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 9, pp. 38-41).
20. Marifjanovna, I. D. (2024). INGLIZ TILINI ORGANISHNING SAMARALI USULLARI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(28), 36-37.
21. Marifjanovna, I. D. (2024). NEMIS TILINI ORGANISHNING SAMARALI USULLARI. *PEDAGOG*, 7(9), 138-139.
22. Marifjanovna, I. D. (2024, June). The Importance of Poems and Songs in the Development of German Vocabulary in Young Children. In *Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA)* (Vol. 8, pp. 1-3).
23. Durdona, I. (2024). INTERAKTIV TEXNOLOGIYALARNING CHET TILI O'QITISHDAGI O'RNI. *СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИССЛЕДОВАНИЯ*, 1(1), 227-232.

24.Isamutdinova, D. (2024). INNOVATION PEDAGOGIK TEXNALOGIYA ASOSIDA CHET TILI DARSLARINI TASHKIL QILISH. СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИССЛЕДОВАНИЯ, 1(1), 86-89.

25.Isroilova, H., & Isamutdinova, D. (2024). INNOVATION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL QILISH. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(2), 218-223.

26.Isamutdinova, D. (2024). LANGUAGE AS A CULTURAL HERITAGE. Экономика и социум, (4-1 (119)), 175-179.